

KOBIETOBÓJSTWO

a system przeciwdziałania
przemocy domowej

Projekt Femicide in Poland

Wypełnienie luki w danych dotyczących przypadków kobietobójstw może usprawnić system przeciwdziałania przemocy domowej w Polsce. Dlaczego? Bo droga do kobietobójstwa to proces, a nie incydentalny finał tragicznych zbiegów okoliczności. To właśnie przemoc domowa tworzy warunki, w których kobietobójstwo staje się możliwe (a często wręcz przewidywalne).

ALICJA SERAFIN

Przemoc wobec kobiet nie dzieje się przypadkiem. Jest środkiem podtrzymywania porządku, w którym kobiety mają milczeć, znikać lub ginąć.

„Wściekłość jej przystoi. Siła kobiecego gniewu” Soraya Chemaly

Zgodnie z szacunkami ONZ, w 2024 roku na całym świecie 85 tys. kobiet zginęło w wyniku kobietobójstwa, w tym 50 tys. poniosło śmierć z rąk swojego partnera lub członka najbliższej rodziny¹. Zgodnie z szacunkami z Polskiej Mapy Kobietobójstw², ze względu na płeć, w naszym kraju rocznie ginie około 100-200 kobiet.

1 UNODC; UN Women *Femicides in 2024: Global estimates of intimate partner/family member femicides* 2025.

2 <https://femicideinpoland.pl/polska-mapa-kobietobojstw/>

Sprawcami często są Polacy, a nie przedstawiciele innych kultur i społeczeństw. Polki giną w swoich domach z rąk mężczyzn, których znały. Zazwyczaj są to bliscy partnerzy lub synowie. Gina, bo są kobietami, choć... co to właściwie oznacza i kiedy z punktu widzenia prawnego i kryminologicznego możemy mówić, że sprawca zabija kobietę właśnie ze względu na jej płeć?

CZYM JEST KOBIETOBÓJSTWO I JAKI MA ZWIĄZEK Z PRZEMOCĄ DOMOWĄ?

Zgodnie z międzynarodową definicją zawartą w Deklaracji Wiedeńskiej ONZ, kobietobójstwo to zabójstwo kobiety ze względu na jej płeć. Nie każde takie zabójstwo będzie zatem nosiło znamiona kobietobójstwa. Będzie nim takie, które wypełnia tzw. przesłanki płciowe (*gender-based reasons*). Zgodnie z europejskimi regulacjami prawnokarnymi, do tego typu przesłanek najczęściej zalicza się:

1. *intimate link* – **wieź intymną** łączącą sprawcę z pokrzywdzoną przed popełnieniem czynu (sprawca był partnerem, mężem, chłopakiem pokrzywdzonej);
2. **stalking** – sprawca przed popełnieniem czynu prześladował pokrzywdzoną;
3. *family link* – sprawcę łączyła z pokrzywdzoną **wieź rodzinna**, tj. był jej ojcem, bratem, synem, wnukiem;
4. **misogyny link** – okoliczności sprawy pokazały, że sprawca nienawidził kobiet, gardził nimi jako grupą (*incel link*), stosował lub postu-

giwał się seksistowskim językiem nienawiści lub językiem uprzedmiotawiającym kobiety albo konkretną pokrzywdzoną;

5. *coercive control pattern* – istniejący **schemat opresyjnej kontroli** w związku, czyli sytuacje, w których sprawca stosował wobec pokrzywdzonej różne formy kontroli, aby wymusić posłuszeństwo i podporządkowanie.

Kobietobójstwo nie jest zatem „nagłym wybuchem w afekcie” czy „nieszczęśliwym zbiegiem okoliczności”. Zwykle jest postludium – ostatnim aktem przemocy, która przez lata rozgrywa się za zamkniętymi drzwiami: w kuchni, sypialni, w czterech ścianach mieszkania, w piwnicy. Zgodnie z danymi ONZ i EIIGE (Europejski Instytut ds. Równości Kobiet i Mężczyzn), do największej liczby kobietobójstw dochodzi właśnie w domu (kobietobójstwa partnerskie lub z rąk osoby najbliższej). W takich przypadkach dom zmienia się z azylu w miejsce opresyjnej kontroli i cichego terroru wielu kobiet w Europie oraz na całym świecie. Zanim jednak wszyscy przeczytają prasowy nagłówek o „rodzinnym dramacie”, pojawiają się takie sygnały ostrzegawcze, jak groźby, upokorzenia, izolowanie od bliskich, niszczenie poczucia własnej wartości – w skrócie: toczy się wojna o kontrolę nad życiem kobiety. Stąd tak ważne jest, aby organy ścigania miały możliwość wkroczenia w momencie, gdy sytuacja przemocowa eskaluje i zmienia się w przemoc kobietobójczą, czyli przemoc bezpośrednio prowadzącą do zabójstwa.

Analizując przypadki kobietobójstwa, zwłaszcza na tle przemocy domowej (dalej: kobietobójstwa domowego), czyli kobietobójstw partnerskich lub z rąk innego członka rodziny, musimy za-

tem wziąć pod uwagę nie tylko sam akt zabójstwa, ale zobaczyć szersze tło – struktury społeczne, normy kulturowe i dynamikę relacji międzypłciowych, które powodują, że przemoc domowa ma tragiczne konsekwencje. Studium polskich i zagranicznych przypadków kobietobójstw pokazuje, że przed popełnieniem czynu ich sprawcy często:

- **grozili pokrzywdzonym pozbawieniem życia:** „Zniszczę twoje życie, zobaczysz”, „Zginiesz, jeśli mnie zostawisz”, „To ja decyduję o twoim życiu” „Jak będziesz chciała odejść, pożałujesz”;
- **dehumanizowali je:** „Beze mnie jesteś nikim”, „Jesteś śmieciem”, „Nie zasługujesz na to, żeby żyć”;
- **stosowali opresyjną kontrolę:** „Nie pozwolę ci być z nikim innym”, „Zamknę cię w domu i nigdzie nie pójdziesz”, „Nie wyjdiesz tak ubrana na ulicę”.

Niezwykle istotnym czynnikiem ryzyka (*femicide risk factor*) jest również historia wcześniejszej przemocy lub uprzednia karalność danego sprawcy za stosowanie przemocy lub zabójstwo. W „Domu dobrym” Wojciecha Smarzowskiego³ jest taka scena, w której była partnerka ostrzega tę obecną przed swoim byłym mężem. Mówi do niej: „Jak najszybciej od niego uciekaj”. Podobnie w Polskiej Mapie Kobietobójstw znajdują się liczne przykłady takich sytuacji, kiedy sprawca po opuszczeniu zakładu karnego, w którym odbywał wyrok za zabójstwo żony, zabijał inne bliskie kobiety, np. jej matkę lub córkę. Zgadza się, to przypadki kobietobójstw, którym można realnie zapobiegać, poprzez zapewnienie ochrony potencjalnym ofiarom.

3 *Dom dobry*, film w reż. Wojciecha Smarzowskiego, 2025.

MIĘDZYNARODOWE STANDARDY PRZECIWDZIAŁANIA ZJAWISKU KOBIETOBÓJSTWA

Kobietobójstwo zostało jednoznacznie uznane przez instytucje międzynarodowe za najbardziej skrajną formę przemocy wobec kobiet. Międzynarodowe regulacje ONZ, Rady Europy, WHO i Unii Europejskiej jasno wskazują obowiązki państw w zapobieganiu i zwalczaniu tego zjawiska. Wspólnym mianownikiem tych standardów jest przekonanie, że **takie zabójstwa nie są „tragediami rodzinnymi”, ale przewidywalnym skutkiem tolerowania przemocy domowej i braku odpowiednich działań państwa.**

Modelowy Protokół ONZ ds. badania i zbierania danych o kobietobójstwach (*UN Statistical Framework for Femicides*)⁴ podkreśla, że kobiety giną w sytuacjach, którym można było zapobiec, gdyby wcześniej zostały wdrożone odpowiednie działania systemowe. Protokół ONZ nakłada na państwa obowiązek:

- prowadzenia specjalnych baz danych zabójstw kobiet ze względu na płeć;
- badania każdego przypadku z perspektywy przemocy płciowej;
- stosowania oceny ryzyka w przypadkach przemocy partnerskiej;
- szkolenia policjantów, prokuratorów, sędziów i lekarzy medycyny sądowej;
- eliminowania stereotypów wokół przemocy partnerskiej w języku i społeczeństwie („Zabił bo kochał”, „To był dobry sąsiad, zawsze mówił *dzień dobry*”, „Był dobrym mężem i ojcem”).

⁴ UN *Statistical framework for measuring the gender-related killing of women and girls (also referred to as “femicide/feminicide”) 2022.*

Kluczowa dla zdefiniowania zjawiska kobietobójstwa na gruncie orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka była sprawa *Talpis przeciwko Włochom*⁵. Sprawa dotyczyła Rumunki, którą włoski mąż przez lata brutalnie bił, terroryzował i groził jej śmiercią. Pomimo wielokrotnych zgłoszeń na policję, państwo włoskie nie podjęło realnych działań ochronnych. Ostatecznie mężczyzna zaatakował skarżącą nożem i zamordował ich 19-letniego syna, który próbował bronić matki. Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPC) uznał, że Włochy naruszyły art. 2 i 3 Konwencji – prawo do życia i zakaz niehumanitarnego traktowania – nie zapewniły bowiem kobiecie i jej bliskim ochrony, mimo że zagrożenie jej życia było oczywiste i przewidywalne.

ETPC uznał, że władze wiedziały o realnym ryzyku zabójstwa kobiety, gdyż skarżąca zgłaszała: pobicia, groźby czy opresyjną kontrolę. To były ewidentne wskaźniki wysokiego ryzyka kobietobójstwa.

ETPC stwierdził, że zachowanie władz było „szokująco pasywne”. Zaniechania instytucji stworzyły warunki do eskalacji przemocy. Policja kilka razy odmawiała interwencji, bagatelizowała zgłoszenia, a postępowania przeciwko sprawcy były przewlekłe i nieskuteczne. Trybunał wyraźnie wskazał, że klasyczne bagatelizowanie przemocy domowej jako „sporu w rodzinie” jest poważnym naruszeniem standardów ochrony kobiet. Choć w *Talpis* ofiarą śmiertelną był syn, ETPC podkreślił, że to matka stanowiła cel sprawcy przemocy, a zabójstwo było wynikiem tolerowania przemocy domowej przez państwo, i to kobieta w każdej chwili mogła zostać zamordowana.

5 ETPC, *Talpis przeciwko Włochom*, skarga nr 41237/14, wyrok z 2 marca 2017 r.

To orzeczenie stało się jednym z fundamentów interpretacyjnych w debacie o kobietobójstwie w Europie. ETPC przyjął, że kobietobójstwo jest efektem zaniechań państwa. Instytucje państwowe, jeśli ignorują przemoc domową, naruszają prawo kobiety do życia wolnego od przemocy. Talpis jest obrazem tego, że państwo ma reagować już w sytuacji pojawienia się ryzyka kobietobójstwa (*femicide occurrence risk*), a nie tylko na czyn, którego sprawca się dopuścił.

Obowiązująca w Polsce od 10 lat Konwencja Stambulska (CETS 210) uznaje przemoc wobec kobiet za naruszenie podstawowych praw człowieka, a organy monitorujące sposób wdrażania Konwencji (tj. GREVIO – grupa ekspertek i ekspertów Rady Europy ds. przeciwdziałania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej), w kolejnych raportach zwracają uwagę na:

- konieczność **tworzenia krajowych systemów monitoringu kobietobójstwa – *femicide watch***;
- prowadzenie analiz *post factum* (tzw. *domestic femicides reviews*);
- przyjęcie, że kobietobójstwa domowe – te partnerskie, jak i te dokonane z rąk innego członka rodziny – to szczególnie poważna forma przemocy domowej i oba te zjawiska należy ze sobą łączyć i analizować;
- obowiązek stworzenia systemu wymiany danych dla policji, sądów i ochrony zdrowia, aby monitorować sprawy przemocy domowej wysokiego ryzyka (*high risk domestic violence cases*).

GREVIO wielokrotnie podkreślało w swoich rekomendacjach, że brak zapewnienia przez instytucje państwowe odpowiednich mechanizmów antyprzemocowych oznacza, że państwo toleruje przemoc

o najwyższym stopniu zagrożenia dla kobiet – przemoc kobietobójczą (*femicidal violence*). Podobnym głosem mówią również WHO i UNODC. Parlament Europejski w rezolucjach z 2015, 2021 i 2022 roku wzywał państwa członkowskie do uznania kobietobójstwa za odrębną kategorię przestępstwa, obowiązkowego raportowania takich zabójstw oraz do tworzenia krajowych systemów monitorowania.

Kluczowe jest zdanie sobie sprawy, że droga do kobietobójstwa to proces. Kobietobójstwo nie zaczyna się w chwili, gdy sprawca sięga po nóż, broń czy używa swoich rąk, by zadać śmiertelne rany. Ten tragiczny w skutkach proces ma swój początek znacznie wcześniej – w pierwszym poniżeniu, opresyjnej kontroli, szantażu emocjonalnym, izolowaniu od rodziny, lekceważeniu sygnałów przemocy przez instytucje. **To właśnie przemoc domowa tworzy warunki, w których kobietobójstwo staje się możliwe.**

Międzynarodowe standardy, od orzecznictwa ETPC, przez regulacje Konwencji Stambulskiej, po rekomendacje ONZ i WHO, podkreślają, że **zabójstwa kobiet dokonywane przez partnerów są kulminacją wcześniejszych aktów przemocy**. Nie jest to „wyjątkowa, incydentalna tragedia”, ale ostatni etap spirali, której wcześniejsze ogniwa – groźby, pobicia, zastraszanie, kontrola finansowa – były często widoczne, a mimo to bagatelizowane.

FEMICIDE DATA GAP, CZYLI LUKA W DANYCH DOTYCZĄCYCH KOBIEJOBÓJSTWA W POLSCE

Luka w danych dotyczących kobietobójstwa to **brak spójnych, rzetelnych i porównywalnych informacji** na temat zabójstw ko-

biet, które są motywowane płcią. Luka ta utrudnia ocenę skali zjawiska, porównywanie statystyk między krajami, a także projektowanie skutecznych działań zapobiegawczych. Zgodnie z wynikami przeprowadzonej przeze mnie w 2024 roku ankiety „10 pytań o kobietobójstwa do polskich organów wymiaru sprawiedliwości”, w kontekście Polski możemy mówić o pięciu wymiarach *femicide data gap*:

1. Brak jednolitej definicji kobietobójstwa

W Polsce nie istnieje prawna definicja „femicide”, dlatego zabójstwa kobiet nie są klasyfikowane jako przestępstwa motywowane płcią, a dane są rozproszone i nie da się ich porównać.

2. Niewystarczające dane policyjne i sądowe

Często brakuje informacji o relacji sprawca-pokrzywdzona, motywie, kontekście przemocy domowej. W raportach figuruje jedynie „zabójstwo”, bez wskazania, czy miało ono charakter płciowy.

3. Niedoszacowanie przypadków (*underreporting*)

Wiele kobietobójstw jest klasyfikowanych jako „wypadki”, „samoobójstwa” lub „zaginięcia”, przez co są niewykrywane, zwłaszcza w krajach o słabej infrastrukturze instytucjonalnej.

4. Ograniczone dane o przemocy poprzedzającej *femicyd*

Brakuje statystyk i informacji o wcześniejszych zgłoszeniach przemocy, „czerwonych flagach” (groźby, nękanie, kontrola), co uniemożliwia identyfikowanie ryzyka i tworzenie systemów zapobiegania.

5. Brak perspektywy intersekcyjnej i nierówności w zbieraniu danych dla grup marginalizowanych

Luka dotyczy szczególnie kobiet z mniejszości etnicznych, osób migranckich, osób LGBTQ+, kobiet mieszkających na terenach wiejskich czy kobiet z niepełnosprawnością.

WYPEŁNIĆ LUKĘ - UCHRONIĆ PRZED PRZEMOCĄ I ZABÓJSTWEM

W 2024 roku powołałam w ramach doktoratu projekt naukowy o nazwie **Femicide in Poland**. Projekt ten, poprzez zbieranie danych, publikację cyklicznych raportów i mapowanie polskich spraw kobietobójstw – za apelem ONZ – stawia sobie za cel nazwanie, policzenie i przeciwdziałanie kobietobójstwom w Polsce (*Name it, Count it, Prevent it*).

Misją projektu Femicide in Poland jest z jednej strony wypełnienie wspomnianej luki w polskich danych, a z drugiej pokazanie konieczności zmian prawnych w zakresie przeciwdziałania przemocy wobec kobiet. Projekt ma również na celu zbudowanie społecznej świadomości wokół skali zabójstw kobiet i zwiększenie wrażliwości oraz stworzenie przestrzeni do nazywania tych zbrodni zgodnie z fachową terminologią międzynarodową – kobietobójstwami⁶.

Korzystając z dobrych praktyk innych państw europejskich, projekt pokazuje, że potrzebne jest uwzględnienie aspektu płci osoby pokrzywdzonej zabójstwem (a wcześniej – przemocą domową). Projekt działa na rzecz typizacji kobietobójstwa w formie ustawy lub wiążącego prawa międzynarodowego.

6 EIGE, *Defining and Identifying Femicide: A literature review*, 2021.

CO NALEŻY POPRAWIĆ, USPRAWNIĆ?

Wzorce wypracowane przez ETPC, ONZ i Radę Europy, w tym GREVIO, wskazują wyraźnie, że państwo ponosi odpowiedzialność nie tylko za to, jak reaguje na sam czyn zabójstwa, ale przede wszystkim za to, czy **potrafi przerwać przemoc domową na jej początkowych etapach**, poprzedzających tragiczne konsekwencje tego przestępstwa.

Kobietobójstwa domowe, obejmujące kobietobójstwa partnerские i z rąk innego członka rodziny, bardzo często są efektem niedostrzeganej i niezwalczanej **przemocy domowej**. Każde zgłoszenie przemocy powinno być badane pod kątem występowania potencjalnie wysokiego ryzyka zabójstwa osoby krzywdzonej. System przeciwdziałający przemocy musi mieć odpowiednie narzędzia i podejmować działania, zanim dojdzie do zbrodni – a nie tylko po niej.

Tymczasem, czego potwierdzeniem jest sprawa Talpis przeciwko Włochom, to właśnie brak wczesnej interwencji jest najczęstszym czynnikiem wspólnym w przypadkach kobietobójstwa w Europie. Kiedy policja, sąd czy pomoc społeczna ignorują sygnały alarmowe, sprawca dostaje jasny komunikat: **jego zachowania przemocowe – aż do momentu, gdy stają się zabójcze – są niewidzialne**.

Międzynarodowe standardy i wytyczne dla organów ścigania nie pozostawiają wątpliwości: **skuteczna walka z przemocą domową może uratować kobietom życie i uchronić je przed krzywdzeniem, które ma najtragiczniejszy z możliwych finał. Kluczowa jest również zmiana sposobu myślenia**. Ochrona przed przemocą powinna być

wdrażana dużo wcześniej niż w chwili bezpośredniego zagrożenia życia kobiety – tj. już w momencie, gdy po raz pierwszy pokrzywdzona odważyła się poprosić o pomoc. ■

CAŁOŚĆ RAPORTU ALICJI SERAFIN ZNAJDZIESZ TUTAJ:

BIBLIOGRAFIA:

D'Ignazio C., Klein L. (2021). *Counting Feminicide: Data Feminism in Action*. MIT.

EIGE (2021). *Defining and Identifying Femicide: A literature review*.

ETPC (2017). *Talpis przeciwko Włochom*, skarga nr 41237/14, wyrok z 2 marca 2017 r.

Serafin A. (2025). *Kobietobójstwo w Polsce. Raport za lata 2017-2023*. Femicide in Poland.

Serafin A. (2025). *10 pytań o kobietobójstwa do polskich organów wymiaru sprawiedliwości* Femicide in Poland.

Serafin A. (2025). *Kobietobójstwo – prawnokarne i kryminologiczne aspekty przemocy wobec kobiet w Polsce i Hiszpanii*, praca doktorska złożona Radzie Naukowej Nauk Prawnych WPIA UW - kwiecień.

Smarzowski W. (2025). *Dom dobry*. Warner Bros. Polska.

UNODC (2025). *UN Women Femicides in 2024: Global estimates of intimate partner/family member femicides*.

ALICJA SERAFIN

– prawniczka, kryminolożka, tłumaczka, autorka projektu *Femicide in Poland* (www.femicideinpoland.pl) oraz Polskiej Mapy Kobietobójstw – pierwszego interaktywnego narzędzia mapującego przypadki kobietobójstwa w Polsce, Warszawa.